

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ:
20 και 1 ΧΡΟΝΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ**

1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ

ΤΟ ΚΕΓ ΙΔΡΥΘΗΚΕ τον Ιούλιο του 1994, ως ίδρυμα επιστημονικής περιγραφής και τεκμηρίωσης των τάσεων της νεοελληνικής γλώσσας, **με στόχο την προβολή και τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας εντός και εκτός Ελλάδος**. Έκτοτε η κεντρική αυτή υπηρεσία του Υ.Π. (η μόνη αποκεντρωμένη εκτός Αθηνών) λειτουργεί ως συμβουλευτικό και επιτελικό όργανο του Υπουργείου σε θέματα γλωσσικής αγωγής και πολιτικής. Η έδρασή του στη Θεσσαλονίκη οφείλεται στην έμπνευση και την εμπιστοσύνη του τότε Υπουργού Παιδείας Δημήτρη Φατούρου προς το ακμαίο παρόν της ιστορικής Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ, και η εδραίωσή του στην Καλαμαριά, στην ετοιμότητα και την ευθυκρισία του τότε Δημάρχου Θρασύβουλου Λαζαρίδη, αλλά και στη συνεχιζόμενη αδιάπτωτη στήριξη των επόμενων δημάρχων, Οικονομίδη και Θεοδόση Μπακογλίδη, και των διαδοχικών Δημοτικών Συμβουλίων.

Σε εποχές ακραίας λιτότητας σαν τη σημερινή είναι *πλέον-ή-εύλογο* το ερώτημα: Ποια άραγε ανάγκη υπαγόρευσε την ίδρυση του ΚΕΓ -- δεν αρκούσε η ύπαρξη τόσων φιλοσοφικών σχολών στη χώρα και συγγενών ερευνητικών ιδρυμάτων; --Η απάντηση είναι:

- Η αμεσότερη ίσως ανάγκη στάθηκε η θεσμοθέτηση της «Πιστοποίησης της Ελληνομάθειας», που αποτελούσε αίτημα καθολικό, εφόσον πιστοποίηση υπήρχε για όλες τις γλώσσες της Ε.Ε. --πλην της ελληνικής. Το αντικείμενο δεν απασχόλησε ποτέ τις φιλοσοφικές σχολές, αν και η ανακίνησή του, είκοσι χρόνια μετά την οριστική λύση του γλωσσικού ζητήματος, ήταν πλέον, πολιτικά και επιστημονικά, παραπάνω από ώριμη/ εφόσον στο μεταξύ η διδασκαλία της ελληνικής ως Β/Ξένης Γλώσσας είχε αναδυθεί ως ένας νέος και πολλά υποσχόμενος κλάδος της γλωσσολογίας.
- Με την πιστοποίηση της ελληνομάθειας συνδεόταν η ανάγκη να ετοιμαστεί μια ολόκληρη διδακτική εργαλειοθήκη /--// Αλλά και πλήρες Πρόγραμμα Επιμόρφωσης στην άγνωστη ως τότε αυτή ειδικευση των φιλολόγων/ και, μετά, η, βάσει αυτών των δύο, συστηματοποίηση της διδασκαλίας της ελληνικής προπάντων στους ομογενειακούς πληθυσμούς σε όλο τον κόσμο. Όλα αυτά μαζί συγκροτούν μια μακρόπνοη εθνική στρατηγική για την παιδεία του ελληνισμού.

Το φιλόδοξο αυτό έργο το ανέθεσε το Υπουργείο στο ΚΕΓ, στη σύντομη ανταπόκριση του οποίου οφείλεται η γοργή άνδρωση του επιστημονικού αυτού κλάδου στην Ελλάδα, όσο, παράλληλα, το ΚΕΓ οργάνωνε τη Διεξαγωγή των Εξετάσεων, και εκπονούσε και τα υπόλοιπα συστατικά της εθνικής στρατηγικής (τη συμπλήρωση της εργαλειοθήκης --η οποία είναι σήμερα έτοιμη, τόσο σε έντυπη όσο και σε ψηφιακή μορφή--, την Επιμόρφωση των Διδασκόντων και τη θεραπεία των διδακτικών αναγκών της ομογένειας)!

Όλα αυτά είναι σήμερα έτοιμα και δοκιμασμένα, και η μεγάλη εξόρμηση μπορεί να μπει στη φάση της μαζικής εφαρμογής, σύμφωνα με την οποία πολύ σύντομα δεν πρέπει να μείνει κανείς, διδάσκων και διδασκόμενος, χωρίς διδακτική πιστοποίηση, και χωρίς την

ικανότητα να χρησιμοποιεί με άνεση και συνδυαστική δημιουργικότητα τον τελειότερο ψηφιακό γλωσσικό μηχανισμό που ονειρεύτηκε η γενιά μας, ο οποίος βρίσκεται πλέον στη διάθεση του ελληνισμού χωρίς γεωγραφικό περιορισμό.

Αλλά και άλλα επίσης χρονίζοντα καθαρώς επιστημονικά κενά ήταν διαπιστωμένα το 1994, για την κάλυψη των οποίων αδυνατούσαν να αναλάβουν δράση οι Φιλοσοφικές Σχολές και η Ακαδημία--όπως:

- (1) η εκπόνηση του εθνικού Λεξικού της Ν. Ελληνικής (στην κλίμακα των πολύτομων εθνικών λεξικών των γλωσσών της Ευρώπης, που ολοκληρώθηκαν μέσα στον 20ό αιώνα) --για τη νεοελληνική σήμερα διαθέτουμε μόνον μεσαιάς κλίμακας λεξικά--, και συνάμα η ολοκλήρωση του επίσης μεγάλης κλίμακας Λεξικού της μεσαιωνικής Δημόδους γραμματείας του Κριαρά σε 24 τόμους
- (2) η δημιουργία Βάσεων Γλωσσικών Δεδομένων (πέραν των λεξικογραφικών) -- προϋπόθεση για την είσοδο και της δικής μας φιλολογικής έρευνας και της εκπαίδευσης στην ψηφιακή εποχή που ανέτελλε--, και προαπαιτούμενο για το επόμενο βήμα, που είναι
- (3) η εκπόνηση νέων και εκσυγχρονισμένων Προγραμμάτων Σπουδών και εγχειριδίων για τα γλωσσικά μαθήματα, σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης, τυπικής και άτυπης, εντός και εκτός Ελλάδος.

2

ΚΑΙ ΜΕ ΑΥΤΑ--αλλά και με πολύ περισσότερα αντικείμενα-- καταπιάστηκε ευθύς εξαρχής το ΚΕΓ πολύ συστηματικά, το οποίο για τον λόγο αυτόν:

αρθρώθηκε σε **4 Επιστημονικά Τμήματα**: I. Λεξικογραφίας, II. Γλωσσολογίας, III. Προβολής και Διάδοσης της Ελληνικής (=Πιστοποίησης δηλ. της Ελληνικής ως Β/Ξ γλώσσας), και IV. «Γλώσσας & Λογοτεχνίας».

Το Τμήμα Λεξικογραφίας, διαθέτει --εκτός από τις δύο περιεκτικές βιβλιοθήκες του-- και μίαν ασυνήθιστη προίκα: δύο μοναδικά σε όγκο και επιστημοσύνη στον κόσμο **Αρχεία** Γλωσσικής Ύλης: το «Αρχείο Γεωργακά» για τη Ν.Ε.: με τη νεοελληνική γραμματεία των ετών 1800-2000 αποδελτιωμένη σε 2,5 εκατομμύρια δελτία) [εκπονήθηκε στην Αμερική και δωρήθηκε στο ΚΕΓ άμα τη ιδρύσει του], και του Εμμ. Κριαρά, για τη Μεσαιωνική Δημόδη γραμματεία /

--βάσει αυτών

Συντάσσεται στο ΚΕΓ και εκδίδεται το εθνικό λεξικό της Ν. Ελληνικής με ερμηνεύματα στην αγγλική (πέρα από τον πρώτο τόμο που ήδη εκδόθηκε, αυτοματοποιήθηκε ήδη η σύνταξη και ψηφιοποιήθηκε και το τεράστιο Αρχείο για επιτάχυνση της διαδικασίας), και

συντάχθηκαν και κυκλοφορήθηκαν (επτά, ως τώρα) τόμοι του «Λεξικού της Μεσαιωνικής Δημόδους» --πέραν των 14 που είχε συντάξει ο ίδιος ο Κριαράς --και επίσης ψηφιοποιήθηκαν και όλοι οι προηγούμενοι τόμοι.

Προς τέσσερις, συνολικά, κατευθύνσεις διεξάγει το ΚΕΓ τη *βασική-και-συνάμα-εφαρμοσμένη* έρευνά του, όπως φανερώνει:

- -- η παραγωγή 100 ως τώρα επιστημονικών τόμων [ΕΚΤΙΘΕΝΤΑΙ ΣΤΟ ΦΟΥΑΓΙΕ], και
- η διεξαγωγή δεκάδων διεθνών, εθνικών και τοπικών συνεδρίων, ημερίδων και εργαστηρίων
--ένα σύνολο άλλων δράσεων που συνέβαλε ώστε να μπει ο φιλόξενος και καταπράσινος αυτός Δήμος στον επιστημονικό και τον συνεδριακό χάρτη της χώρας.

Μεταξύ των εκδόσεων ξεχωρίζουν

- η **Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας** (με επιμέλεια Τάσου Χριστίδη -- εκπονήθηκε από το ΚΕΓ, μεταφράστηκε από το Cambridge University Press, και καθιερώθηκε στα ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια ως το εγχειρίδιο για τη διδασκαλία της ιστορίας της ελληνικής) //
- μια σειρά επιστημονικών τόμων για τη **γλώσσα**, ιστορία και πολιτισμό της **αρχαίας Μακεδονίας** (με επιστημονική επιμέλεια των Α. Ρεγκάκου και Γιάννη Τζιφόπουλου --βάσει των οποίων η παρουσία της αρχαίας μακεδονικής ως κλάδου της ελληνικής στη Μακεδονία ανέβηκε αποδεδειγμένα κατά δύο αιώνες, ως το 700 π.Χ. --γεγονός με ευνότητα εθνική σημασία)//
- μια σειρά *θεωρητικών εγχειριδίων για την ελληνική ως ξένη* και η *διδασκτική σειρά ΚΛΙΚ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ*, που αποτελεί έντυπο και ηλεκτρονικό καινοτόμο εγχειρίδιο και ήδη κατακτά την ελληνική και την ξένη εκπαιδευτική αγορά
- έργα βασικά όπως η βραβευμένη **Βιβλιογραφία Καβάφη**,

ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΜΙΑ ΣΕΙΡΑ ΑΠΟ

- **Βάσεις Δεδομένων** για τη μεταφρασμένη σε όλες τις γλώσσες του κόσμου νεοελληνική λογοτεχνία, ΚΑΙ
- **Βάσεις Δεδομένων** για την έρευνα και τη διδασκαλία των Αρχαίων και των Νέων Ελληνικών.

3

ΠΙΣΤΕΥΟΝΤΑΣ, ΕΞΑΛΛΟΥ, ότι *εθνική γλώσσα χωρίς παρουσία στο διαδίκτυο βλάπτει το εθνικό συμφέρον* [αν μη τι άλλο, διότι κάθε απουσία καλύπτεται από άλλες ...παρουσίες... που μπορεί να προέρχονται και από τα βόρεια σύνορα], το ΚΕΓ, με την ουσιαστική εμπλοκή του καθηγητή Δημήτρη Κουτσογιάννη, τη δική μου επιστημονική ευθύνη και εντατική εργασία εβδομήντα εξειδικευμένων εσωτερικών και 400 εξωτερικών συνεργατών του ΚΕΓ, οργάνωσε και λειτουργεί όχι έναν αλλά **ΕΞΙ** παγκόσμιας εμβέλειας **τόπους ψηφιακής εργασίας** για τη γλώσσα και τη γραμματεία --κυρίως την «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα»: www.greek-language.gr . Μένω στην Πύλη:

Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα, με τις 2,5 εκατομμύρια επισκέψεις τον μήνα, τροφοδοτεί εδώ και χρόνια όλη την εκπαίδευση και τις έδρες ελληνικών σπουδών σε ξένα πανεπιστήμια, επιμορφώνει τους εκπαιδευτικούς και δεσπόζει, όσον αφορά στις ελληνικές σπουδές, στον ψηφιακό γαλαξία της εποχής. Και τούτο χάρη

- στους άφθονους και αξιόπιστους **ψηφιακούς πόρους** που, με τη βοήθεια των ευρωπαϊκών προγραμμάτων, δημιούργησε το ΚΕΓ, [ήτοι ψηφιακά σώματα κειμένων, ψηφιακά λεξικά, ψηφιακά εργαλεία για τον χειρισμό των προηγούμενων],
- στα **ψηφιακά διδακτικά σενάρια** (πρότυπα συσκευασμένες διδακτικές δοκιμές με δημιουργική ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών, με εκπαιδευτικό νου και με παιδευτική υπεραξία) και
- στις πρότυπες **ψηφιακές κοινότητες της εκπαιδευτικών** (μια προτύπωση της μελλοντικής συλλογικής εργασίας και συμπεριφοράς όλων των εκπαιδευτικών).

Η τελευταία ομοβροντία ψηφιακών πόρων (: οι ΨΗΦΙΔΕΣ και το «Σύμπαν της Σχολικής Γνώσης και Γλώσσας»), σεναρίων (: ο ΠΡΩΤΕΑΣ) καθώς και η λειτουργία της «ψηφιακής κοινότητας εκπαιδευτικών» έγινε δυνατή χάρη στο ΕΣΠΑ 2007-15, που ανατέθηκε απευθείας στο ΚΕΓ από την τότε Υπουργό Παιδείας Άννα Διαμαντοπούλου, στο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής για την Παιδεία.

--ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΜΕ ΨΗΦΙΑΚΟΤΗΤΑ.

Και μια διευκρίνιση εδώ, προς άρση παρεξηγήσεων, για το πώς εννοεί το ΚΕΓ τη δημιουργική ενσωμάτωση στη διδασκαλία των Ν.Τ.: ΓΙΑ ΜΑΣ, τα ψηφιακά μέσα δεν είναι μέσα ή εργαλεία, εξωτερικά προς το ερευνητικό και το διδακτικό έργο μας, ή απλώς χρήσιμα για να κάνουμε πιο φανταχτερή τη δουλειά μας. Ανήκουν στον ίδιο τον πυρήνα της ερευνητικής και διδακτικής δραστηριότητας: Το μυστικό εντοπίζεται στη **διαδραστικότητα**: Από όλες τις τεχνολογίες που ανέπτυξε ο 20ός αιώνας, *δια-δραστικότητα* διαθέτει μόνη η *ψηφιακότητα*. Η διαδραστικότητα όμως εγγενώς δεν είναι τίποτε άλλο από το δούναι-λαβείν που λαμβάνει χώρα στο σχολείο --από τη διάδραση μεταξύ δάσκαλου και μαθητών ή μαθητών με μαθητές. Με την ψηφιακότητα επομένως ενισχύεται η τάση για συνεργασία των παιδιών στα από κοινού εκπονούμενα *projects*, και των εκπαιδευτικών στα συνεργατικά εκπονούμενα διδακτικά *σενάρια*. Χάρη σ' αυτήν, παύει να αποστηθίζεται από δάσκαλο και μαθητή η έτοιμη γνώση του βιβλίου, αλλά τα περιεχόμενα του κατασκευάζονται εξαρχής με συμμετοχική διαδικασία --μια διαδικασία που χαρίζει σε όλους την ικανοποίηση της έρευνας και της εύρεσης.

Ειδικά στις επιστήμες του ανθρώπου, όπου ανήκει και το δικό μας αντικείμενο, τα πλεονεκτήματα της ψηφιακής μεταποίησης των γνωστικών μας αντικειμένων είναι επιπλέον:

Πρώτα, η προσφορά ενός πλούτου ψηφιακών πόρων ασύλληπτου (έναντι του ενός βιβλίου) /έπειτα, η ολιστικότητα στην ερμηνεία (έναντι της παραδοσιακής μερικής), και τρίτον, η ευεργετική χρήση της *οπτικής παράστασης* (μέσω προσομοιώσεων και οπτικών μεταφορών) για τη κατανόηση και των πλέον αφηρημένων και δύσπεπτων εννοιών.

Και είναι όντως ασύλληπτος ο πλούτος των πόρων που έρχεται μέσα από το διαδίκτυο να μας συναντήσει στην ατομική μας οθόνη: τα εκατομμύρια ψηφιοποιημένων έντυπων βιβλίων, δυσπρόσιτων ή και απρόσιτων ως τώρα. Δια της ολιστικότητας, έπειτα (δηλαδή με την επιστράτευση εικόνας, λόγου, ήχου/μουσικής), ένα κείμενο

γίνεται ερμηνευτικά πολύ αποκαλυπτικότερο από ό,τι κατά την παραδοσιακή ερμηνεία του κειμένου --δέκα στίχων, ας πούμε, ενός αρχαίου δράματος που εξετάζονται στην τάξη ως απλό κείμενο λόγου. Όσο για την εικόνα: είναι πασίγνωστη η διεισδυτικότητα της οπτικοποίησης στον πυρήνα δύσκολων, σύνθετων και αφηρημένων εννοιών, που, με την ε ν ά ρ γ ε ι α που αποκτούν, γίνονται διδακτές, και περνούν στην τάξη. Με αυτή τη λογική, η συνεισφορά της *ψηφιακότητας* στη γλωσσική διδασκαλία είναι όντως ανυπολόγιστη. Γι' αυτό και καταφεύγουμε σ' αυτήν.

Αλλά το *ψηφιοποιημένο μάθημα* έχει και άλλη υπεραξία έναντι του απλού:

Κάθε *διδασκτική ψηφίδα* και κάθε *διδασκτικό σενάριο* του ΚΕΓ δεν μεταδίδει απλές γνώσεις με ψηφιακή επένδυση/ αντίθετα συγχωνεύει Γνώσεις - Δεξιότητες και -Στάσεις σε ένα όλο: δηλαδή μεταδίδει ένα κομμάτι καθαρής *Γνώσης* (τον νόμο της βαρύτητας) – συυφασμένο με τη *δεξιότητα* να μεταποιείς τη γνώση αυτή σε πρακτική εφαρμογή (να θέσεις σε λειτουργία ένα πύραυλο)

Το σύνολο είναι έτσι διαμορφωμένο ώστε να καλλιεργεί τη θετική στάση του μαθητή απέναντι στο γνωστικό αυτό αντικείμενο (Ο μαθητής, που έτσι γίνεται επανειλημμένα συμμετοχος στην ευρετική και εφαρμοστική διαδικασία, καταλήγει να αγαπήσει και τη μάθηση και την έρευνα, γιατί αποτελεί έργο των χειρών του).

4

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ Ήδη αναφέρθηκε ότι ΤΟ ΚΕΓ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕ αφενός το θεωρητικό πλαίσιο και αφετέρου, με τα 150 εξεταστικά του κέντρα σε όλο τον κόσμο, τον άρτιο εκείνο μηχανισμό που διεξάγει τις κατ' έτος **Εξετάσεις Πιστοποίησης της Ελληνικής**. Με τις εξετάσεις αυτές, οι παντοιοτρόπως διδασκόμενοι αποκτούν επίσημους τίτλους ελληνομάθειας, εξαργυρώσιμους στην παγκόσμια αγορά εργασίας.

--Αλλά και οι διδάσκοντες έχουν την ευκαιρία να πιστοποιηθούν στη διδασκαλία της Ν.Ε. ως Β' / Ξένης Γλώσσας, με το εννεάμηνο εξ αποστάσεως πρόγραμμα του ΚΕΓ «ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ»,.

--Από φέτος μάλιστα, και σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, το ΚΕΓ προσφέρει, στο διεθνές εκπαιδευτικό κοινό, ένα «Μ.Α. στη διδασκαλία της ελληνικής ως Β' / Ξένης Γλώσσας».

5

--Στο ΚΕΓ, η ελληνική νοείται και *συγχρονικά* και *διαχρονικά*: δηλαδή σε όλο το συγχρονικό εύρος και το διαχρονικό της βάθος της γλώσσας και της γραμματείας της. Με τα λόγια του πρώτου προέδρου του ΚΕΓ, του Δημήτρη Μαρωνίτη, πριν από είκοσι χρόνια:

«Το ΚΕΓ εκτιμά ότι η απαιτούμενη καλλιέργεια της νεοελληνικής γλώσσας συντελείται λιγότερο με την επιβολή κανονιστικών προτύπων, της μιας ή της άλλης μορφής, και περισσότερο με την έμπρακτη άσκηση ομιλίας και γραφής της · όπου

και κυρίως ελέγχονται η νοηματική της επάρκεια και η εκφραστική της οικονομία – στοιχεία αποτυπωμένα ήδη σε κάποια υποδειγματικά κείμενα της σύγχρονης λογοτεχνίας, επιστήμης, τέχνης και πολιτικής.»

Και εδώ ανοίξαμε δρόμους:

- ασχοληθήκαμε επιθετικά με την πρακτική και τις τεχνικές της ανάγνωσης για τις μικρές ηλικίες/
- πρωτοβάλαμε στον εκπαιδευτικό χάρτη την άμεση τροφό της νεοελληνικής γλώσσας, τη μεσαιωνική της φάση (από το 1100-1669), ενώ ταυτόχρονα
- βρήκαμε τον χρόνο να ασχοληθούμε και με τα νέα Προγράμματα Σπουδών για τα Αρχαία Ελληνικά στο Λύκειο.

Μετά από 20 χρόνια, καταλήξαμε να προτείνουμε τελικά στην πολιτεία τον νέο τύπο φιλόλογου, αυτόν που απαιτούν οι καιροί και οι εξελίξεις στη χώρα μας – ενός φιλόλογου που θα μπορεί να διδάσκει με σιγουριά, σε μικτά ακροατήρια, όλες τις φάσεις της ελληνικής, από την αρχαία ως τη νεοελληνική -- τόσο ως μητρική όσο και ως Β/Ξένη Γλώσσα.

– Με πολλές διακρίσεις στο ενεργητικό του, [η πλέον πρόσφατη μας απονεμήθηκε προχτές στο 8^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοιχτή και Εξ Αποστάσεως Διδασκαλία], το ΚΕΓ, με το σπαθί του, αναδείχτηκε σε εθνικό ίδρυμα της Ελλάδας για τη Γλώσσα, και ως τέτοιο αποτελεί μέλος του EFNIL (European Federation of National Institutions for Language) – υπάρχουν ένα για καθεμία από τις χώρες της Ε.Ε, για να ρυθμίζονται, με μια ει δυνατόν φωνή, τα καίρια ζητήματα της γλωσσικής αγωγής και πολιτικής στην Ενωμένη Ευρώπη.

Η εξωστρέφεια αυτή βοηθά τη πατρίδα να απαλλαγεί από το στίγμα του επαρχιωτισμού, με τον οποίο εξακολουθεί να ρυθμίζει τα ζητήματα που έχουν να κάνουν με το εκπαιδευτικό μέλλον της χώρας –όπως είναι λ.χ. τα κλασικά γράμματα στην εκπαίδευση– όπου εξακολουθούμε να ενεργούμε, γράφοντας και σβήνοντας νόμους, σα να μην έχουν τα κλασικά γράμματα καλλιεργηθεί σε ολόκληρη την Ευρώπη, και μάλιστα τόσο γόνιμα, επί πέντε τουλάχιστον αιώνες, από την Αναγέννηση τουλάχιστον και δώθε... (Και σ' αυτή την περιοχή, σύντομα το ΚΕΓ θα αναλάβει πρωτοβουλία.)

Ελπίζουμε επίσης χωρίς χρονοτριβή να πάρει σάρκα και οστά και η στρατηγική για την ολοκληρωμένη γλωσσική παιδεία των ομογενών, που ήδη διαμορφώνεται σε συνεργασία με τον υφυπουργό του Υ.Π. Θεοδόση Πελεγρίνη, τον Υφυπουργό ΥΠΕΞ για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση εξωτερικού Γιάννη Αμανατίδη και τον Διευθυντή της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού Μιχάλη Κόκκινο. Οι συνθήκες είναι ώριμες όσο ποτέ.

6

ΠΟΡΟΣ ΚΑΙ ΠΕΝΙΑ: ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΕΓ

Στο εύλογο ερώτημα ποιο ήταν το εντυπωσιακότερο ίσως εύρημα της ερευνητικής δραστηριότητας του ΚΕΓ συνολικά, θα απαντούσα: η αποκάλυψη του *πλούτου της σύγχρονης ελληνικής γλώσσας*. Θα προσπαθήσω να το εξηγήσω πολύ σύντομα.

Η ελληνική γλώσσα, στα 200 χρόνια ελεύθερου βίου, διήνυσε μεγάλη απόσταση –το ίδιο και η ελληνική κοινωνία με όλους τους ελληνικούς πληθυσμούς που περιελήφθησαν στο νέο ελληνικό κράτος, από την προβιομηχανική εποχή, κατά τη γένεση του νεοελληνικού

κράτους, ως τη βιομηχανική ανάπτυξη του εικοστού αιώνα και την εντελώς σύγχρονή μας τεχνολογική έκρηξη.

Στο ΚΕΓ, παρακολουθούμε τη γλωσσική κατάσταση του έθνους μέσα από

- το ψηφιοποιημένο Αρχείο της Νεοελληνικής Γραμματείας του Γεωργακά,
- τους είκοσι ψηφιοποιημένους τόμους του μεσαιωνικού Λεξικού Κριαρά –Καζάζη, καθώς και
- μέσα από την περιεκτικότητα σημαντικών λεξικών της Ν. Ελληνικής, που είδαν το φως της δημοσιότητας από το 1998 έως σήμερα
 - το Λεξικό Γεωργακά, το Λεξικό του Ιδρύματος Μ. Τριανταφυλλίδη, το Λεξικό Μπαμπινιώτη και το Χρηστικό Λεξικό της Ακαδημίας, 2014—

Πολύ σχηματικά, θα λέγαμε:

---**Στην προβιομηχανική και προαστική** (δηλαδή χωρίς μεγάλα αστικά κέντρα) Ελλάδα, με πληθυσμό ναυτικό, γεωργικό και ποιμενικό, αντιστοιχεί μια γλώσσα δημώδης έως δημοτική, με αντίστοιχα περιορισμένο εύρος λεξιλογίου. Πλάι στην δια των λογίων αναπτυσσόμενη αρχαϊζουσα του 19^{ου} αιώνα, επιζεί το ολοζώντανο διαλεκτικό στρώμα της νεοελληνικής, το οποίο υποδειγματικά αποτυπώνεται στο *Ιστορικό Λεξικό της Ακαδημίας*, 1933-.... (Ήδη εκτυπώνεται ο 6ος τόμος του ΙΛΝΕ). Όσο για το τεχνικό λεξιλόγιο, σχεδόν πάντα γαλλικής ή γερμανικής προέλευσης, αυτό μεταγλωττιζόταν στην αρχαϊζουσα και γνώρισε μικρή διείσδυση στην κοινωνία, λόγω της χρόνιας καχεξίας της μεσαιας τάξης.

---Το περίφημο Λεξικό της Πρωίας (*Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*, Αθήνα 1933), περνώντας μέσα από τη συγκρουσιακή σχέση της δημώδους/δημοτικής αφενός και του αρχαϊσμού του 19^{ου} αιώνα και της καθαρεύουσας του 20ού, αφετέρου, σηματοδοτούσε την οριστική έξοδο της ελληνικής γλώσσας από την αγροτοποιμενική, ναυτική και μικροεπιτηδευματική φάση του πρώτου αιώνα ελεύθερου βίου· τεκμηρίωνε τη δημιουργία του νεόκοπου λεξιλογίου της διοίκησης, των τεχνών και των επιστημών, με διαρκώς αυξανόμενη διείσδυση στη νεοπαγή αστική και εμπορευματική τάξη. Τώρα σχηματίστηκαν η κοινή των αστικών κέντρων και η λογοτεχνική κοινή. Ο δυισμός ωστόσο μεταξύ μιας διαρκώς εμπλουτιζόμενης δημοτικής και μιας ολοένα απλουστευόμενης καθαρεύουσας με όλες τις εσωτερικές της αντιφάσεις κρατάει καλά ως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

---**Στη μεταπολεμική, βιομηχανική πλέον** και αρκετά ευρωπαϊκότερη Ελλάδα, με ολοένα διογκούμενα αστικά κέντρα, αντιστοιχεί μια άλλη γλώσσα. Τόσο η αστική όσο και η λογοτεχνική κοινή ολοκληρώνονται, και διαμορφώνεται μια μεστή νεοελληνική γλώσσα, πλούσια, καλλιεργημένη και ευέλικτη. Μια γλώσσα της εποχής της επιστήμης. Τη φάση αυτή την τεκμηριώνουν τόσο το ρυθμιστικότερο λεξικό Μπαμπινιώτη όσο και το περιγραφικότερο λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη, που δημοσιεύονται το 1998. Συντάχτηκαν, δυστυχώς, και τα δύο χωρίς αρχείο αποδελτιωμένων κειμένων –προπάντων λογοτεχνικών. Το κενό πληρούται από το αναλυτικότερο Λεξικό (Α΄ τόμος 2005) και το Αρχείο Γεωργακά (2,5 εκατομ. Λέξεων, στο ΚΕΓ), το οποίο τεκμηριώνει την δημιουργία της «καλλιεργημένης δημοτικής», όπως την ονόμαζε ο Γεωργακάς.

---**Στη σύγχρονη Ελλάδα της εποχής του προσωπικού υπολογιστή (1980) και του Διαδικτύου (1994)**, με στενή πλέον σχέση με την Ευρώπη, αλλά και με ακόμη εντονότερη

πόλωση μεταξύ γιγαντωμένων αστικών κέντρων και αποδυναμωμένης περιφέρειας και με πληθωρισμό ΑΕΙ και ΤΕΙ, αντιστοιχεί μια «άλλη» γλώσσα. Αποτυπώνει τη συντελούμενη έκρηξη ντόπιας επιστημονικής παραγωγής στα πολλαπλασιασμένα ΑΕΙ και τη συνακόλουθη εισβολή στην κοινή γλώσσα της αστικοποιημένης κοινωνίας μεγάλων ποσοτήτων τεχνικού λεξιλογίου, οι οποίες θησαυρίζονται σε ειδικά γλωσσάρια και λεξικά κατά επιστημονικό κλάδο. Η μεταπολίτευση κατάργησε αλλά δεν αφάνισε την καθαρεύουσα: η επιστημοποιημένη δημοτική την καταπίνει περίπου αμάσητη και γεννά τη σύγχρονη Νεοελληνική. Το *Χρηστικό Λεξικό* της Ακαδημίας, που κυκλοφορήθηκε μόλις προ μηνών, είναι το λεξικό της τεχνολογικής εποχής και της Ελλάδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το γλωσσικό ισοζύγιο γέρνει αποφασιστικά προς το λεξιλόγιο των προηγμένων επιστημών, του Διαδικτύου και της γραφειοκρατικής jargon της Ε.Ε., μέσα σε μια μεταλλασσόμενη κοινωνία.

Η σύντομη επισκόπηση έφερε στην επιφάνεια μια ελληνική γλώσσα πραγματικά σύγχρονη **αλλά προπάντων πλουσιότερη από ποτέ** –αποδεικνύοντας ανιστόρητα όσα λέγονται περί δήθεν γλωσσικής πενίας.

Με μία διάκριση: Λόγω της συγκρότησής της η σύγχρονη γλώσσα είναι πολυστρωματική (: αντλεί από όλη τη στρωματογραφία του παρελθόντος της στοιχεία χρήσιμα και δυνάμει ενεργά, και άλλα τόσα αφομοιώνει από τον ευρωπαϊκό δανεισμό, με χαρακτηριστική άνεση και ευπλασία). Επειδή, όμως, μαζί με το λόγιο λεξιλόγιο από τις παλαιότερες εποχές, η γλώσσα αυτή παίρνει στοιχεία και της λόγιας μορφολογίας και της σύνταξης των λέξεων (λ.χ. τριτόκλιτα ουσιαστικά, και ομαλά και ανώμαλα ρήματα της αρχαίας, με 300 τύπους το καθένα) –η διδασκαλία της Νέας Ελληνικής είναι πράγματι υπέρμετρα επιβαρυνμένη.

Αν το σχολείο πετύχει να εξοικειώσει τα παιδιά με τα απαραίτητα αυτά στοιχεία, ώστε να γίνουν επαρκείς διαχειριστές αυτού του πλούτου για όλες τις χρήσεις (συμπεριλαμβανομένης και της ακαδημαϊκής), τότε θα έχει ανταποκριθεί στην αποστολή του. Ας καταστήσουμε το Σχολείο ικανό να κάνει το καθήκον του – *ολόκληρο το καθήκον του*, γιατί το σχολείο οφείλει να μπολιάσει τα παιδιά όχι μόνον με γλωσσικές γνώσεις και δεξιότητες, όπως είπαμε, –**αλλά προπάντων με την αγάπη –τον Έρωτα--** για τη γλώσσα και για όσα αυτή, από τον συλλογικό και τον ατομικό μας βίο, κωδικοποιεί και εκφράζει.

Ακριβώς πάνω σ' αυτό το τελευταίο είναι μεγάλος ο πειρασμός να κλείσει κανείς λίγο πλατωνικά: Γιατί ήταν ο Πλάτων που στο *Συμπόσιό* του έπλασε τον Έρωτα ως ένα πλάσμα ούτε ωραίο [όπως νομίζουν οι πολλοί] ούτε άσκημο, ούτε αγαθό ούτε κακό – **αλλά ως ένα όν «μεταξύ»**. Και τούτο διότι τον έκανε παιδί της *Πενίας* και του *Πόρου* (της πρακτικής ευφυΐας --του πλούτου). Ο σύντομος μύθος έχει ως εξής:

Τον καιρόν λοιπόν που ήρθε στον κόσμο η Αφροδίτη, οι θεοί είχαν τραπέζι μαζί με τους άλλους και της Μήτιδος τον γιο τον Πόρο. Όταν απόφαγαν, ήρθε η Πενία να επαιτήσει, όπως ήταν φυσικό σε μια τόσο σπουδαία διασκέδαση· στεκόταν λοιπόν εκεί προς την είσοδο. Ο Πόρος, μεθυσμένος από το νέκταρ (κρασί δεν υπήρχε ακόμη) κατέβηκε στον κήπο του Διός, και, με το κεφάλι βαρύ από το κρασί όπως ήταν, έπεσε και αποκοιμήθηκε. Τότε η Πενία, μέσα στην απορία της, συνέλαβε το

σχέδιο ν' αποκτήσει παιδί από τον Πόρο. Πηγαίνει λοιπόν, πλαγιάζει κοντά του κι αποκτά τον Έρωτα. Γι' αυτόν το λόγο έγινε ο Έρωτας της Αφροδίτης συνοδός και υπηρέτης, και επειδή γεννήθηκε στα γενέθλιά της και επειδή συγχρόνως είναι εμφύτως ερωτευμένος με το ωραίο --η δε Αφροδίτη είναι ωραία. Σα γιος λοιπόν που είναι ο Έρωτας του Πόρου και της Πενίας, να ποια είναι η κατάστασή του: Πρώτα πρώτα είναι αιώνια φτωχός και κάθε άλλο παρά απαλός και ωραίος, όπως τον φαντάζεται ο κόσμος. Αντιθέτως είναι τραχύς και απεριποίητος, ανυπόδυτος και άστεγος· πλαγιάζει πάντοτε χάρω και χωρίς στρωσίδια, κοιμάται στο ύπαιθρο, στα κατώφλια, και τους δρόμους, έχει της μητέρας του το φυσικό, με διαρκή επομένως σύντροφο την στέρηση. Κατά του πατέρα του, πάλι, το φυσικό, είναι παγιδευτής πανούργος των ωραίων και των εκλεκτών, γενναίος, ριψοκίνδυνος και ενεργητικός, κυνηγός φοβερός, εξυφαινόντας όλο και νέα σχέδια, της φρόνησης επιθυμητής, επινοητικός, ζητώντας τη γνώση μια ζωή, τρομερός να μαγεύει με γοητείες, με βότανα και με λόγια ωραία. Όμοιος με τους αθάνατους δεν είναι στη φύση του ούτε με τους θνητούς, αλλά εντός μιας και της αυτής ημέρας, πότε ανθεί και ζει (όταν βρει ευπορία), πότε πεθαίνει και πότε ξαναζωντανεύει, χάρη στην πατρική του φύση, και ό,τι πάλι αποκτά κάθε φορά του φεύγει διαρκώς μέσ' από τα δάκτυλα. Έτσι ούτε άπορος ποτέ τελείως είν' ο Έρωτας, ούτε πλούσιος σε μέσα.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ 203B-E

Μήπως λοιπόν ένα τέτοιο «μεταξύ» δεν είναι και ο νέος, και σήμερα και πάντα; Ξεκινά τη ζωή του ως ένας γλωσσικός πένης, με ανικανοποίητη την ανάγκη να εκφράσει το μέσα πλούτος, και παραμένει ανήμπορος να πλησιάσει τις πηγές του γλωσσικού πλούτου --εκτός αν ευτυχήσει να οδηγηθεί εκεί από έναν *ικανό δάσκαλο* --έναν *σωκρατικό* Δάσκαλο.

Κυρίες και Κύριοι,

Το ΚΕΓ, εδώ και είκοσι χρόνια κάνει το δικό του καθήκον, **παράγοντας** έργο πνοής με τρεις αποδέκτες:

- την Επιστήμη, την οποία προάγει με πρωτότυπη επιστημονική έρευνα,
- την Εκπαίδευση την οποία υπηρετεί μεταποιώντας το γνωστικό αντικείμενο σε διδακτικό αντικείμενο,
- και την ευρύτερη Κοινωνία --που μας συντηρεί όλους--, τροφοδοτώντας την με προϊόντα υψηλής εκλαΐκευσης.

Το μέλλον ανήκει σε εκείνους που δουλεύουν γι' αυτό: Κι αυτή είναι η μόνη ρεαλιστική ελπίδα για έναν λαό σαν τον δικό μας, που ιστορικά έζησε π ά ν τ α μεταξύ πενίας και πόρου, και π ά ν τ α διακρίθηκε για τη φιλεργία και τη δημιουργικότητά του.

Σας ευχαριστώ.